

જ્ય શ્રી લાંબાળ સ્વામી સ્મારક કથામાળા-મળકો ૧૫ મો

લાંબા પટેલની લાકડી.

સ્વ. પૂજ્ય શ્રી લાંબાળ સ્વામીના શિષ્ય
મુનિ શ્રી રામદાસ

દેખો પુણ્યપ્રભાવની, અતિ અલૌકિક વાત,
ખીજ-હાથમા ઠણસેલુ, આર-હાથમા દાત.

પ્રકાશક

Reg No 3

પૂજ્ય શ્રી લાંબાળ સ્વામી પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક
ગોપાળજી રૂઢનાથ શાહ
પોસ્ટ બોક્સ પાસે-વઢવાણ કેમ્પ.

[સર્વ હક પ્રકાશક સંસ્થાને સ્વાધીન]

આવૃત્તિ ૧મી

પ્રત ૨૦૦૦

સ ૧૯૮૧

વીર સ ૨૪૫૧

પ્રત્યક્ષ પ્રિન્ડીંગ વક્સ મા સી એમ મેક્કીએ છાપ્યું
ખાડીઆ, જેઠાલાઈની પોળ, અમદાવાદ

મુનિ શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રજી સ્વામીના સદુપદેશથી, શ્રી અમરચંદ
જેસીંગલાઈને ત્યા પુત્રજન્મપ્રસંગની ખુશાલી અર્થે, ભેટ

ગુજરાત વિધાપાઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ બે બોલ.
ગજરાની ડૉપીરાઈટ સંગ્રહ

આ નાની વાર્તા લખવાનો હેતુ તે વાચનારના ધ્યાનમાં તુરત આવી જાય તેમ હોવાથી અહીં તે વિષે કશો ઉલ્લેખ કરતો નથી, કારણકે તેથી વાચકોનો રસભગ થવાનો ભય રહે છે. લુખ્યા ઉપદેશથી સમાજ ઉપર જે અનર થાય છે તે કરતા દૃષ્ટાંતથી જે જોઈ શકાય તે વધારે તારવી લેવાનું કામ વાચક કે શ્રોતા માટે રહેલા હોવાથી વધારે સારી અસર થાય છે, તેથી જ એક ઉપદેશના વિષયને વાર્તાના રૂપમાં ગુથવાની મેં જરૂર માની છે.

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવાનો હક્ક પ્રકાશક સંસ્થાએ રાખ્યો છે પરંતુ તેનો જેમ અને તેમ વધારે ફેલાવો કરવો એ હિતકારક છે, તેથી જો કોઈ તેનો મફત પ્રચાર કરવા ઇચ્છે તો તેને સરસ્થા પરવાનગી આપશે અગર તો તેને જોઈતી પ્રતો છપાવી આપવાનું કાર્ય પણ કરી આપશે ગામડાની પ્રબળતા અને ખાસ કરીને ખેડૂત વર્ગમાં તેનો ફેલાવો થાય એ વધારે ઇચ્છવાજોગ છે.

પીર સ ૨૪૫૧ ના

આવણુ સુદ ૫

}

પ્રયોજક.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૨૪૫ વર્ગાંક

પુસ્તકનું નામ હાપા પદોત્તમી ૧૧૩૪૧

વિષય ૬-૩

લાખા પટેલની લાકડી.

(૧)

મનોરીયુ એ એક નાનું ગામ હતું અને મોટા ભાગની રસતી પાટીનું ખેડૂતની હતી. લાખો પટેલ મનોરીયાની પાટીદારની ન્યાતનો પટેલ હો. તેને ઘેર એ ત્રેડ બળદ હતો, મારી પેઠે જમીન હતી અને ગાડે એ પૈસાની ત્રેગવાઈ પણ હતી. પટેલની કેમર પચાસને વપની હતી અને તેમને વીસક વપનો એ દીકરો હતો. ખેતીની આન મારી હાવા 'ગતા લાખા પટેલ બહુ નાભીયો હોવાની કોઈ વિચાર નિગતે એમનો નહિ. ખેતીનું મ હોય ત્યારે તે તે અને તેનો દીકરો કરમન ખેતરમાં કામગીરી માટે જાય, પરંતુ શિયાળું પાક ઘેર આવી ગયા પછી એકાદ-દોઢ મહીનો નવગરનો મળતો તે પણ તે સુખે ગાળતો નહિ. એ વખતે તે અને તેનો દીકરો ગાડા બેડીને પાસેના શહેરમાં જતા અને ગાડા બાંડે ફેરવતા. ખેતીની આનક અને પરચુગણુ ભાડા-ભથ્થાની આનથી તથા ખીજી બાબતોએ ધરખર્ચ માથી કરકસર કરવાની ટેવથી લાખો પટેલ મારી મૂડીનાજો લેખાતો હતો. તેનો આ લેખાથી નબાવ નિર્મતો પણ ખરો, પરંતુ ન્યાતનો પટેલ, પૈમાદાર ખેડૂત અને ગામના વાણીયાનો પણ માનીતો, એટલે ગામમાં કોઈ પ્રન્ટ રીને લાખા પટેલની નિર્મ કરી શકતું નહિ.

લાખો જેવો લેખાથી હતો, તેવો જ ઉતાવળીઓ હતો. કોઈ પણ કામ જોમ બને તેમ ઉતાવળે કરી નાખીને તુરત ખીજી કામ હાથમાં લેવું એવા તેનો સ્વભાવ હતો અને એ જ પ્રકારનો ઉદ્દેશ તે પોતાના પુત્રને પ્રસુ આપ્યા કરતો હતો. કરકસરને ગાડુ આપીને કયામ બાંડે મોકલ્યો હોય અને તે વહેલો આવે તોપણ લાખો તેને એટલું તો જરૂર કહેતો કે “અત્યન્ત સુધી શું કર્યું ? ગાડુ જરા ઉતાવળે ચલાવવું ને !”

પટેલના આ ઉતાવળીયા સ્વભાવને લીધે તેના બળદને પણ મગે થતો. હળ હાકતા ૬ ગાડુ હાનતા તે બળદનું પૂઝડું હાથમાંથી છોડતો જ નહિ. વારેવારે તે આમળતો, હોનગ ની બળદને ઉતાવળે ચલાવતો અને મોઢાએથી તેને તથા તેના મામાપને બચડ જેની પામથી પોતે બળદને વેચાતો રાખ્યો. હોય તે તેના આગલા માનને પણ ગાળો દેતો ' બળદની દુદ્દશા આટલાથી જ પતી જતી નહિ લાખા પટેલે એ લાખડી ગખી હતી અને તે લાકડીને એક છેડે તેણે પોતાના ગામના નાલાગ પાસે લોખડની આગ નખાવી હતી. હળ હાકતા ૬ ગાડુ હાનતા એ લાખડી તે પોતાના હાથમાં રાખતો અને સારેવારે તે બળદની પીંપર ગાયના આર નાગનાથી બળદો ઉતાવળે ચાલતા, પટેલનું નામ જઈ પડે પરંતુ બળદને જે પીંડ થતી તે અમલ હતી આરવાળી લાખડી બળદને ગોચવાની પટેલની ટવથી તેના ચાગ બળદની પીંડપર લોહીયાળ વાના અથવા પાકા પડી ગયા હતા બીજા બળદોના આ ધના માધારણ હતો પરંતુ એ નળા બળદનો પીંપરનું નામુ તો મોડું અને લોહીયાળ હતું અને તે તેના જ ચીતરી ચડતી તે ધાનામાંથી નોહી-મિમિત પાણી ઝમ્યા ડગ્નું માખીઓ બણબાયા ન્તી અને મિચાગે બળદ પૂઝાનડે માખીઓ ઢિડાડતો કોઈ નાર તો માખીઓના ચટકથી તે વ્યાકુળ બની જતો પરંતુ તેની સગી મિથિતિ લાખા પટેલને કહી શકતી નહાતી ' હવે કાંઈ દના પ્રીને માગ આ દા મટાડો અને લાકડીની આર ગોચવાની ટેવ મકી દો ' એ બળદની જમણી આખ કાલ ખામીવાળી હતી એટલે પટેલ બળદને હમેશા ડામો બાળુએ જ જોડતા, કે જેથી ચાલવામાં કાંઈ હરકત આવે નહિ, પરંતુ તે એક જ બાળુએ જોડાતો રહેનાથી પટેલની લાકડી હમેશા એક જ ડેમણે ગોચતી અને તેથી બિચાગ બળદની પીંડપરનું ધાતુ વધારે દુઃખદાયક થઈ પડ્યું હતું લાખા પટેલ ડામોડીયો હતો ધા કરવામાં કે લાકડી મારવામાં તેનો ડામો હાથ જમણા હાથ કરતા વધારે જોરમાં ચાલતો હતો તે પણ કાળા બળદની દુદ્દશાનું એક વિશેષ કારણ હતું

કોઇ કોઇ વાર જ્યારે મળવું પાડું કોઇ દયાળુ માણુમના જેવામા આવતું જ્યારે તે પટેલને મિત્રાગ મળવું યોગ દિનમ આગમ આપવાની સૂચના કરતો, પરંતુ એ સૂચના લાખા પટેલને મદિ ડચતી નહિ કોઇ દના કરવાની સૂચના પરંતુ તે પણ પટેલ કાનમોસગી કાઢી નાખતો અને જ્યારે તે માટે જેને કોઇ બહુ મહેનુ, ત્યારે તે ગામની મીમમાથી આવળ કે આપલીના પાદડા લારી તે વારીને તેનો વેપ એ પાડાપગ મપ્તો-એ પ્રમાણે વગર પૈસાની ના કરીને લાખો વેડ ઉતારતો

(૨)

અહો ! આપણા પૂરજે કેવા ડાહ્યા, મમજુ અને દયાળુ હતા ! તેઓએ એક એવો નિયમ કરાવ્યો છે કે અગીઆરશ અંગે અમાવાસ્યાને દિવસે ગમે તેવું મહત્વનું કામ હોય તોપણ બળદની ખાવ ઉપર ધસડ પડે જ નહિ આના પવિત્ર દિવસો મગા પ્રાણીઓને માટે કેવળ આરામરૂપ થઈ પડે છે અને આખા મહિનામા એ અગીઆરશો તથા એક અમામ એ પ્રમાણે ૩ દિવસોએ મજૂરીમાથી આરામ મળતા તેમનો આત્મા એવા નિયમ કરાવનાર અમાજના નાયકોને જરૂર આજીનાદ આપતો હશે

પણ લાખો ભારે ચતુર હતો જે એ રૂપિયા પેદા થતા હોય, તો તે કાંઈ પણ યુક્તિ કરીને અગીઆરશ તથા અમામને પણ વગાડી ખાતો ! આવતી કાલે અમાસ કે અગીઆરશ હોય તો તે આજે જ રાતના દસ વાગતા ગાડુ લઈને નીકળી પડતો અને મહારગામનું ભાડું જીતી બીજે દિવસે ઘેર પાછો ફરતો !

આજે લાખા પટેલને એક મારા ભાડાનું કામ મળ્યું એક વેપારીનો માલ મનોરીયાથી પદર કામ દૂર આવેલા શહેરમા લઈ જવાનો હતો, પરંતુ આવતી કાલ અમાસ થતી હોવાથી કોઈ ખેડૂત ગાડુ ખેડવાની હા કહેતો નહોતો જે માલ આવતી કાલે ન પહોંચે તો વેપારીને નુકસાન થાય તેમ હતું, એટલે તેણે ગાડુ ખેડે તેને મહોમાગ્યા પૈમા આપવાનું કબજ્યું.

સવારણુ ગીતે ચાર ડપિયાના ભાડાના લાખા પટેલે દશ ડપિયા માગ્યા અને વેપારીએ તે ભાડું ચૂકવે કહી લાખાએ રાતના દસ વાગે માવતું ગાડું ભડું અને ગામ બહાર કાઢ્યું ગામથી દૂર પોતાના ખેતરમાં રાત ગાળી અને અમાસના દિવસ પ્રભાતમાં તે માનતું ભડું ગાડું વેપારી સાથેના દર ન મુજબ લઈ ગયો અને દશ ડપિયા રાગ્યો.

અમામ પંજીને દિવસે તે વન તરફ પાછો ફર્યો માગમાં તેનું ખેતર આવતું હતું એટલે તેના છોડરા કરમને પોતાના આપને ખેતરમાં બળદ છોડીને જરા આરામ લેવાનું સૂચવ્યું લાખાએ ગાડું છોડ્યું, પણ તેને તુરંત સાંભળ્યું કે ખેતરમાં કપાસની સારીના એ ભોર પડ્યા હતા તે પ્રેમ લઈ જવાના છે તુરંત જ તેણે ગાડામાં મારીઓના ભોર ભયા અને એકાદ દર મામમાં તો સારીનું ભડું ગાડું વર તરફ લાવ્યું.

ગાડું એકાદ ખેતરના નહિ ગયું હોય, એટલામાં પાછળથી ડોઢી ખૂમ ઈ મારતું સંભળાયું ‘આ ગાડાવાળા! ગેમો રાહ! ગેમો રહે!’

લાખાએ પાછું વાળી જોયું તો સરકારના સિપાઈઓને જોયા. “આ પાપ! આ તો સીપાઈઓ ગાડું વડે પડવા આવતા લાગે છે!” એવું એ લોકો લાખાએ ગાડાને ઉતાવળે હાડીને સીપાઈઓની નજરમાંથી છટકી જના માટે બળદો ઉપર લાકડીનો અને લાકડીમાંની ચારનો ઉપગ્રહિતી પ્રહાર ચલાવ્યા પેલો મળો બળદ પણ આજે એ ગાડામાં જોડાયો હતો ચાર પોચાતા જ બળદો ઉછળીને દોડના લાગ્યા પરંતુ દોડતા દોડતા રસ્તામાં દોડતો વાગવાથી કાળો બળદ પડ્યો અને તેનું ખેતર તરી ગયું. ગાડું એકદમ અટકી પડ્યું.

બળદને ઉઠાડવા લાખાએ તથા કરસને બહુએ યત્ન કર્યો ચોડી વધારે લાકડીઓ તેને મારી, ચારો મેચી, પ્રહાર પડીને ગેમો કરવા માડ્યો પરંતુ નબળે શરીરે ખરા તડકામાં ઉપગ્રહિતી એ દિવસસુધી ભારભરેલે

ગાડે ૧૫-૧૫ કોસની મુસાફરીથી બળદના ગરીરમાં ઊભા થવાની કે ચાલવાની બરાં પણ આય રહી નહોતી

એટલામાં પાંચળ બમો મારી રહેલા સિપાઇઓ આવી પહોંચ્યા લાખાએ ડટકવા ચન્ન કરેયો હોવાથી તેઓ લાખા ઉપર બહુ ગુસ્સે થએલા હતા, તેથી આવતા વાંત તેઓ લાખાને મહોભાવની ગાળો દેવા લાગ્યા અને લાખાને તે ગુપચૂપ સાંભળવી પડી

અમદાવાદના પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ તે પ્રદેશમાં મોટોરમાં બેસીને શિકારે નીકળ્યા હતા પાંચ સાત હરણીયા મારીને મોટોરમાં નાખ્યા હતા, પરંતુ પાંચ ફરતા મોટોર ખોટકાઈ ગઈ અને કેમે કરતા ચાલી નહિ, એટલે રણવગડાની વચ્ચે મોટોર માદા પડેલા હાથીની પેડે સ્થિર પડી હતી સાહેબ અને તેમની મડમ તો પગે ચાલીને યેર જવા ચાલ્યા ગયા પણ હવે મોટોરને કેવી રીતે યેર પહોંચાડવી તેના સિપાઇઓને મોટો વિચાર પડ્યો હતો સાહેબ શહેરમાં પહોંચે અને બીજી મોટોરને પેલી મોટોર ખેંચવા મોકલે તો રાત પડી બંધ આવી સાહેબ ગયા કે તુરત સિપાઇઓએ નજીકમાં કોઈનું ગાડું મેળવવાની તજવીજ કરવા માડી, એટલામાં લાખાનું ગાડું સિપાઇઓની નજરે પડ્યું

સિપાઇઓએ લાખાને સારી પેડે ગાળો સંભળાવી, પછી તેમના એકે કહ્યું “હવે તું કેમ ઊભો રહ્યો છે, અલ્યા ? એકદમ ગાડું લઇને ચાલ, સાહેબની મોટોર ખોટકાઈ છે તેને શહેરમાં ખેંચી જવી છે ”

“પણ ગાડામાં તો સારીઓ ભરી છેને બાપજી !” લાખાએ ગરી બાધથી કહ્યું

“સાડીઓ ઉતારી નાખ અને ખાલી ગાડું લઇને ચાલ ”

“રણવગડામાં સાડીઓ રેહી રહે ?”

“સાલા બદમાશ ! સાડીઓ રેહી ન રહે તે મોટોર રેહી રહે, કેમ ?”

એમ બોલતા જ સિપાઇએ પોતાના હાથમાંની સોટી લાખાના વાસામાં ફટકાવી

“ પણ આપણી મારો બળદ થાકીને લોથ થઈ પડ્યો છે તે કેમે કરતા ઉઠતો નથી, પછી ગાડુ કેમ કરીને ચલાવું ? ” લાખાએ જણાવ્યું

“ બળદને ઉઠાડ, નહિતો તારી જાતીપર ધૂસડ રાખીને ચાલ, પણ તારા ગાડુ સીધા વિના અમે તને છેડાના નથી ” બીજા સિપાઈએ કહ્યું

આ સામળીને લાખો બહીરો તેણે બહુએ યત્ન કર્યો, સિપાઈઓએ પણ બળદને ઉઠાડના સોટીઓનો અખતરો કરી જોયો, પણ બળદ ઉઠ્યો નહિ અને તેને વધારે ને વધારે હાફ ચડતી હોય એવું માન્ય પડ્યું તેની આખો, નાક અને મોઝામાંથી પાણી ઝટી રહ્યું હતું બળદને ઉઠાડવાના યત્નથી થાકીને લાખો બોલ્યો “ મોહો આપણી હવે મારો શો ઉપાય ? ”

“ ઉપાય તને કશો છે એમ બળદ તારી પામે છે અને ધૂમરાનો બીજો છેડો તું કે તારો છોકરો લઈને ચાલે હવે ઉતાવળ મર, મોડું થાય છે તું જીવે કે મરે, પણ આજ ગાડુ ચલાવ્યા વિના તારો છટકો નથી ” સિપાઈએ નિદયતાથી કહ્યું

લાખાએ બહુએ કાલાવાના મ્યા પણ સિપાઈઓએ માન્યું નહિ પોતાને બાડાના ફસ ર મળ્યા હતા ને સિપાઈઓને લાયના આપી દેવા માડ્યા, તોપણ સિપાઈઓએ પોતાની હડ ન છોડી જેમટે બીજો મમ માર્ગ ન રહેવાથી લાખાને ગાડાતુ ધૂસડ પોતાની છાતીપર બેના તૈયાર થવું પડ્યું સારીઓના ભોર ગાડામાંથી છોડીને બાજુએ ઉતારવામા આવ્યો અને ગાડાના ધૂમરાનો એક છેડો બળદની ખાંધપર તથા બીજો છેડો પોતાની છાતી સમાજો રાખી લાખો ગાડુ ખેંચી ચાલવા લાગ્યો

(૩)

મનુષ્યવૃત્તિ કુત્રહલપ્રિય છે તેને કુત્રહલ મહુ ગમે છે પછી તે કુત્રહલમા દુષ્ટતા, નિદયતા કે હાનિ ગમે ને અનર્યો રહેલા હોય તેની તે ભાગ્યે જ દરગર કરે છે લાખાનું ગાડુ આવી પહોંચતા એક દોરડાવડે મોટોગને ગાડા સાથે જોડવામા આવી અને પછી એક સિપાઈઓ ગાડાપર

અડી બેઠા આટલો ભાર ખેંચીને મળદની સાથે ચાલવાનું કામ સહેલું નહોતું, તોપણ લાખો જેમ તેમ ઝીંતે ચાલવા લાગ્યો સિપાઈઓ ગાડામાં બેઠા બેઠા કુતરૂં કરવા લાગ્યા “ બળદના ગાડામાં તો હું ઘણી વાર બેઠો હોઈશ, પણ આજ તો માણસના ગાડામાં હું બેઠો ” એમ એક સિપાઈ બોલ્યો અને બીજાએ લાખાની આરવાળી લાઠી લખારીને લાખાની પીઠપર ઘોડી, જેમ પોતે બળદને હાકતો હોય તેમ ડચકાગે કર્યો અને પછી બેઠા ખડખડ હસી પડ્યા ! એ આર વાસામાં બોકાતા લાખાની આખે અધારા આવી ગયા અને તે હાલુભર ઊભો રહી બોલ્યો “ બાપજી ! હું ચાલુ છું ને મને શાને પળવો છો ? ”

એક સિપાઈ મનકમા બોલ્યો “ અ’યા, તું તો અત્યારે બળદ બન્યો છે ને વળી બોલ્યો ક્યાથી ? શું બળદ બોલે છે ? ”

બીજો સિપાઈ મીઝળ કરતો બોલ્યો “ સાળા હૂંચા ! બળદ કરતા ધીમે ચાલે છે કેમ ? શું મધરાતે મોટાર પહોચાડવી છે ? ચાલ, બળદની સાથે દોડ જોઈએ ! ” એમ કહી તેણે ફરીથી લાખાના વાસામાં આર ઘોડી અને લાખાને હાલુભર અવાક-મૂંગા બળદની દશા સ્વીકારીને બળદની જ સરપૂવક દોડવું પડ્યું !

ગામમાં પહોચતાસુધીમાં તેને સિપાઈઓની કેટલીએ લાઠીઓ ખાવી પડી અને આરના કેટલાએ ગોદા ખાવા પડ્યા સાજના આર વાગતા તેણે સાહેબની મોટારને બગાડે પહોચાડી.

થાક, ખેદ અને શરીરને થતી વેદનાથી લાખો વ્યાકુળ મની ગયો હતો. બગાડે જઈને તેણે પાણી પીધું અને પછી બગવાની બહારના ઓટલાપર તે પિછોડી પાથરીને સૂતો, પરંતુ સૂતા તેની પીઠપર વાગેલા આરના ગોદા તથા છૂટેલી લોહીની ધારોથી તેને અત્યંત પીડા થવા લાગી. અત્યંત સ્થૂં શકાય તેમ નહિ હોવાથી તે પડખાબેર સૂતો અને મૂંગા-મૂંગા

પુછ્યા રૂઠો એટલામા સામે આવેલા રસ્તાપર તેણે એક ગમ્મત જોયું
એટલે તે ફાણખર પોતાનું દુ ખ વિસરી ગયો

ગમ્મત એ હતી કે એક મુન્શીજીના પુત્રની જનન અભાવે સ્ટેશન-
પર જતી હતી અને મુન્શીજીએ પોતાના પુત્રને સુદર વસ્ત્રો પહેરાવીને ઘોડા-
પર બેસાડ્યો હતો જનનના એ વરપોડામા સાજન સારી પેડે મળ્યું હતું
દોલ, નગારા, શરણાદ, ભેરી, ખેન્ડ, વગેરેના અવાજથી શોર મચી રહ્યો
હતો, પરંતુ જે ઘોડાપર વરરાજા બેઠા હતા તે પોડો ધરના બારણા
આગળથી એક ડગલુ પણ આગળ વધતો નહોતો ! વરરાજા એડી મારવા
લાગ્યા, લગામને ઝટકાવવા લાગ્યા, પણ ઘોડો કદમ ઉઠાવેજ નહિ ! દસેક
મિનિટ એમ વીતી ગઈ કોઈએ ચાખૂડ આણીને ઘોડાને તેના ફટકા મા-
રવા માડ્યા પણ ઘોડાના પગ જાણે કે જમીન સાથે જડાઈ ગયા જ ન
હોય ! મુન્શીજી આ જોઈને ઘોડાપર ક્રોધે ભરાતા હતા, એટલામા એક
મિત્રે કહ્યું “ અડીયલ જાનનાર છે, તેથી એમ નહિ આલે પાછળથી ડડા
લગાવો એટલે એની મેળે દોડવા લાગશે ” એ ઉપાય અજમાવવામા
આવ્યો અને ઘોડાએ પગ ઉઠાવ્યા પણ તે કેવી રીતે ? આગલા પગ
ઉઠાવીને તે ઝાડ થવા લાગ્યો અને પાછલે પગે લોડોને લાતો મારવા
લાગ્યો ! વળી બીજાએ કહ્યું “ તેના પૂછડા પાસે બળતી મશાલ
રાખો એટલે તેની આંધળી તે ચાલવા લાગશે ” આ દરખાસ્તનો
સ્વીકાર કરવામા આવ્યો પરંતુ પરિણામ એ આવ્યું કે પોડાનું પૂછડું બળી
ગયું, ઘોડો બે ચાર વાર ઉઠ્યો પણ ચાલ્યો તો નહિ જ ! સાજ પડવા આવી,
ગાડીનો વખત થવા આવ્યો હતો, જે ગાડી ચુકાય તો લગન મુદત વહી
જાય મુન્શીજીએ એક નવી યુક્તિ બતાવી “ એક વાસણુમા ઘોડી ચદી
લાવો અને તે ઘોડાના મુઠા આગળ ધરો, પછી એ વાસણુ પકડીને એક
માણસ ચાલશે એટલે તેની પાછળ પાછળ ચદીની લાલચથી ઘોડો પણ
ચાલશે ” પણ એ રીતે ઘોડો ચાલ્યો નહિ રસ્તે જતા એક કલાયે કહ્યું-

“તેને ઘડ પાઓ એટલે ચાવશે ’ ઘડ લાવનામા આવ્યો પણ ઘોડાએ તે સુધ્ધો જ નહિ એક જણે ઘોડાના ગળામા દોરડુ બાધી તે ખેચવા માડ્યું, દોરડાના બવથી ઘોડો યુગળાવા લાગ્યો પણ ચાલ્યો તો નહિ જ ! છેવટે વરસાબને ઘોડાપરથી નીચે ઉતારીને એક ભાડાની ગાડીમા સ્ટેશનપર પહોંચાડવાનો મુન્શીજીને જરૂર પડી ! આ દૃશ્ય જોઇને લાખો પોતાના દેહ-દુ ખને વિસરીને ખડખડાટ હસી પડ્યો

સુપરિન્ટેન્ડન્ટ સાહેબનો એક પગાંગો પણ આ રમૂજ દૃશ્ય જોઈ રહ્યા હતા તેણે લાખાને ખડખડાટ હસી પડેલો જોઈ પૂછ્યું “અધ્યા પટેલ ! તને કેમ હસવું આવ્યું ?” લાખાએ કહ્યું “આ ઘોડાની હડથી પેલા મુન્શીજી કાયર થયા અને છોકરાને ગાડામા ખેસાડી ઉતાવળે સ્ટેશનપર મોકલ્યો પડ્યો, પણ પ્રોડો તો ન જ ખસ્યો, એ જોઇને મને હમવું આવ્યું ” પગાવાળાએ કહ્યું ‘ એ તો એક પાદરી સાહેબનો પ્રોડો છે મુન્શીજી પાદરી સાહેબને ઉં શિખવવા જાય છે, એટલે છોકરાના વરપોડા માટે તેમનો પ્રોડો માગી લીધો, પણ મુન્શીજી જાણતા નથી - એ તો સાચા પાદરીનો ઘોડો છે એ પાદરી સાહેબ રવિવારને દિવસે પોતાના ઘોડાપર પલાણુ નાખતા નથી અને વર્ષોની એ ટેવને લીધે ઘોડો રવિવારના દિવસને ઓળખી લે છે રવિવારનો દિવસ એટલે પોતાનો આરામનો દિવસ એમ એ પ્રોડો સમજે છે, છતાં બળજોરથી તેને તખેલામાથી ખેંચી આવ્યો એટલે તે બિચારો આવ્યો, પણ એ નહિ ગરીબ બિચારો બળદ-એ તો ઘોડો, મરીને કકડા થાય પણ જે હડે ચડ્યો હોય તો એક ડગલુ પણ ભરે નહિ ઘોડા જેવું જનવર પણ પોતાના આરામના દિવસનો હક્ક છોડવા માગતું નથી-પછી તેની પાસે મુન્શીજીની શી મગફળ ?”

ઘોડાએ લીધેલી રવિવારનો રંગની વાત સાંભળીને લાખાને પોતાનો કાળો બળદ સાંભરી આવ્યો અને બળદ ઉપરની દયાવી આજે પહેલી જ વાર તેની આજોમા આસુ આવ્યા તેણે વિચાર્યું “ આ તેજદાર ઘોડાએ

તો પોતાના મારે પામેથી બળ જમગીથી પણ ગળતો હક મેળવ્યો, પણ મિચારો મારો નળીથી બળ તેને તો હુ અમામે ને અગીઆરશે પણ ધૂસરેથી છોડતો નથી. તે બિચારામા પોડા જેટલી અફલ નથી, પોડા જેટલી હડનો ગુણ નથી, નહિતો આ પોડાએ જેમ સુન્દરીને દેકાણે આજ્યા તેમ મારો બળ મને ભાનમા લાવ્યા વિના કેમ રહે ? પણ મિચારૂ ગરીબ પ્રાણી' લાખડીઓ ખાય, આર યોચાય, પાકાપર માખીઓ બણબણે, ભૂખ્યો હોય, તરસ્યો હોય, અમાસ હોય કે બીજો દિવસ હોય પણ આનાકાની આ પિના પોતાના ધણીનું વડીનઃ કર્યા જ કરે' અરર ! આરના ગોઘ તો હજી મને માભરે છે ! આપરે ! વામો જરા દયાતા લાલ્ય લાલ્ય બળે છે, તો મિચારા બળદને થુનુ રુ થનુ હશે ? બિચારા કાળીયાનુ તો પાકું જોઈને જ દયા આવે, પડી તે થાકીને રસ્તામા પડી ગયો તેમા તેનો શો વાક ? મે મૂર્ખે તેને ઉડાડવાને વળા ઉપરથી માર માર્યો ! તે વખતે તેને કેટલી વેદના થઈ હશે ? મે તો આજે પહેલી જ વાર આરના પોદ ખાધા અને વસન લીધું છે, પણ તેણે તો આખી જીદગીસુધી માર ખાધા અને વહીવટ કર્યું, તેને શુ કામ નહિ થનું હોય ? ”

(૪)

આનુભવે હવે લાખાના મનોમદિરમા પ્રવેશ પૂરો પોતાને થએલી વેદના, લાગેયો થાન, એ ઉપરથી બળદની દુદશાનુ અનુમાન તે કરી શક્યો સુન્દરીડના પોડાનુ દૃષ્ટાત નજર સનીયે બનતા પોડા કરતા શાત અને ગરીબ એમા બળદ જેવા જનવરના આરામતા દિવસો પોતે લૂટી લઈને તેના પર કેવો જુલમ ગુજારતો હતો તેનું તેને ભાન થયું હવે તે એ જ મિચારમા ત્યાથી ઉઠ્યો પાછું ધ્રમર ખાધે ભેરનીને બળદની માથે ગાડું લઈ જવાનું હતું અને વગડામા સાડીના ભોર પડ્યા હતા સૂર્યાસ્ત થયો હતો પરંતુ હજી દિવસનું અજવાળું હતું ગાડું ખાલી હોવાથી અને આ વખતે પાછળથી સિપાઈઓ તરફથી લાકડીના ગોઘ નહિ ખાવા પડતા

હોવાથી લાખો એક નાકમા ગાડુ ખેચી ગયો અને ત્યા જઈને જૂએ છે તો કન્સન એકલો ગમગીન ખેડેલો અને કાળીયો બળદ મૃત્યુ પામેલો !

જે વખતે લાખાને પહેલી જ વાર બળદ ઉપર દયા ઉપજી, તે જ વખતે આખી જીદગીસુધી લાખાની નિદયતાનો અનુભવ સ્ત્રી ચૂકેલો બળદ બિચારો મરી ગયો હતો. લાખાની દયાળુતાનો લાભ બિચારા બળદને તો ન જ મળ્યો ! અત્યંત રોકાત હૃદયે, સુકોમળ ભાવે, લાખો બુઝકે ને નુસ્કે ત્યા રડ્યો અને બોલ્યો “ આ બિચારા બળદને મેં જાણી જાન્યો મારી નાખ્યો છે, હવે હું ન્યે ભવે છૂટીશ ? તેની પીડપર યોદીયાળ પાડુ પડયુ ત્યાસુધી મેં તેને આરના ગોદા મારવામા કચાશ રાખી નહિ, તેના પાદને રૂઝવાને મેં કોઈ વાર તેની દવા પણ કરી નહિ, તેને ઉતાવળો ચલાવવાને તેને લાકડીઓ મારનામા પણ મેં કરી મણા રાખી નથી, અમાસ અગિયા રશનો પણ વિચાર કર્યો નથી એ મારૂં પાપ હવે જરૂર ઉગી આવશે-”

લાખો આવું બોલી રહ્યો હતો એટલામા ગમેથી ચાલ્યો જતો એક બાવો આ શો પ્રકાર બન્યો છે તે જાણવાને ગલો હતો તે લાખાના શબ્દો સાંભળીને બોલ્યો “ જો, બાપુ ! પાપ કદી ઉગી આવ્યા વિના રહેતુ જ નથી જમણો હાથ જે કાઈ વાવે છે તે જમણા હાથને મળે છે અને ડાબો હાથ જે વાવે છે તે ડાબા હાથને મળે છે તુ ખેતરમા બી ઓરવા જાય છે ત્યારે કયે હાથે જમીનમા બી ઓરે છે ? ”

લાખાએ જરા શાત પડીને કહ્યું “ જમણા હાથે ”

“ અને વાવણીયુ હાકતા બળદને આર કયે હાથે મારે છે ? ”

“ ડાબા હાથે ” લાખાએ જવાબ આપ્યો.

બાવો બોલ્યો “ તો પછી બાપુ ! જ્યારે એ ખેતરમા પાક થાય છે ત્યારે જે જમણા હાથે બી ઓર્યા હોય છે તે જ હાથમા અનાજથી ભરેલા કણસલા આવે છે અને જે ડાબે હાથે બળદને લોહાની આરના ગોદા માર્યા હોય છે તે જ ડાબા હાથમા લોહાના દાતરડા સિવાય બીજુ શું હોય છે ? ”

અનાજનુ બી ઉગ્યુ તો તે વાનનાર જમણા હાથને કણમણ મળ્યુ અને
લોહાની નાની સરખી આર પણુ ઉગી તો તેના બદલામા ડાખા હાથને લો-
ટાનુ મોટુ દાતરકુ મળ્યુ ! જમણાએ જેવુ વાગ્યુ તેવુ જમણાને મળ્યુ,
ડાખાએ જેવુ વાગ્યુ તેવુ ડાખાને મળ્યુ !

“ દેખો પુણ્યપ્રભાવની,

“ અતિ અલૌકિક વાન,

“ બીજ-હાથમા કણસુતુ,

“ આર-હાથમા દાત ”

આ દટાત બાવાને મુમયી સાબળીને લાખાના હૃદયમા ચોપાસ પ્રકાશ
ફેલાઈ ગયો તે એકદમ બાવાને પગે પડ્યા અને બોલ્યો “ બાપજી !
ત્યારે મે તો મહુએ પાપ કયા છે, મને હવે તેમાથી ઉગરવાનો આરો બતાવો ”

બાપાએ કહ્યું “ બેટા ! હવે તુ એના ભલા પ્રભો નર કે તારા પાપ
બળીને ભસ્મ થઈ ગયે આ તારો કાળાયો બળદ દુષ્ક્રિયા પેડીને મૂઓ,
પગ્નુ એ બળદે તને આટલુ જાન આપ્યુ માટે તેને તુ તારો ગુર માન ”

‘ ખરી વાત, બાપજી ! એ જ મારો ગુર તેણે પોતાનો જીવ કાઢી
આપીને મને શિખામણ આપી હુ ગામનો પટેલ છુ એટલે આજ ઘેર
જઈને હુ મારા આખા ગામમાથી લાકડીની આરો કાઢી નાખીશ અને
આરવાળી કાકડી રાખનારનો દડ હરાવીશ વળી અમાસ-અગીઆરશ પાળ-
વાનો બરાબર બહોમસ્ત કરીશ, કેમ બાપજી, એવુ કરેને ? ”

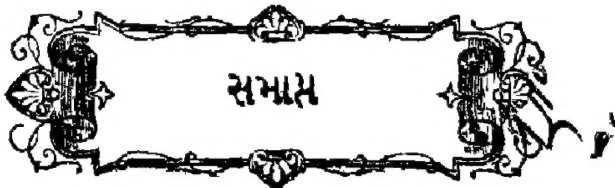
“ ખડ છે, બેટા ! એથી આખા ગામના અવાચક બળદો તને આશીર્વાદ
આપશે અને એ રીતે તે અજ્ઞાનવડે કરેલા પાપો પ્રજળી જશે ” બાપો
એમ કહીને ચાલ્યો થયો

લાખાને હવે સાચો બોધ મળી ગયો હતો અને તેના દિલમા તે
હસી ગયો હતો તેણે કાળાયો બળદના મુઝદાને ગાડામા નાખ્યુ અને તે
ઉપર સાડીઓના બોર બાંધીને ગાડુ જોડી તે ઘર તરફ ચાલ્યો બીજા

બળદની જગ્યાએ બાપદીકરો વારાફરતી ધૂસર લઈ ચાલતા હતા એકાદ પહેર રાત ગઈ ત્યારે તેઓ ઘેર પહોંચ્યા

બળદનું મુઠ્ઠું પટેલે ચામડીયાને સોંપ્યું નહિ પણ ગામ મહાર તેને દટાવ્યું અને તેના ઉપર તેણે એક નાની સગખી દહેરી ચણાવી ગામના બધા ખેડૂ-તોને પટેલે એકઠા કરી, સૌની મારી માગી, અમીઆરશ-અમાસનો પાકો બદોબગત કર્યો અને લાકડોઓમા કોઈ એ ચાર ન ખાવવી નહિ, ગાડામા ૩૦ મણથી વધારે ભાર કાઢએ ભરવો નહિ, વગેરે બાબતોના જૂના કરા-વોને પાછા મજબૂત કર્યા હતા પટેલે ગામાત ખાતામા ૧૦૦૦ રૂપિયા ધર્માદાના પોતાની ગજીપુશીથી આપ્યા અને એ રૂપિયાનું બાર માસે જે કાઈ વ્યાજ આવે તેમાથી દર વર્ષે એક દિવસે-કાળીયા બળદના મૃત્યુને દિવસે ગામ-ના બધા બળદોને ગોળ ખવરાવીને અણોત્તે પળાવવો એવો નિયમ કરાવ્યો

તે દિવસથી મનોડીયાનો કોઈ પણ ખેડૂત કાળીયા બળદની દહેરી પામથી જ્યારે નીકળતો, ત્યારે પોતાના બળદ ઉપર તે ગમે તેટલો ચઢીકાએવા હોય તોપણ તે શાન બની જતો અને પોતાના મગા ઢોર ઉપર તેને દયા આવતી

શ્રી ભક્તામર-મંત્ર-માહાત્મ્ય

(સુધારા વધારા સાથેની ખીજી આવૃત્તિ)

આ ગ્રંથમા ભક્તામર સ્તોત્રના જૂદા જૂદા પ્યોકોના પાઠથી કોના કોના ઉપરની આપત્તિઓ દૂર થઈ તે દર્શાવનારી પ્રાચીન સમયની ચમત્ક્રમિક કથાઓ છે. ખીજા ખડમા પ્રત્યેક પ્યોકના મંત્રના પાઠ, જપ ચત્ર તૈયાર કરાવાનો વિધિ, જત્રોની મોટે ખચે તૈયાર કરાવેલી આવૃત્તિઓ, તેથી થતુ ફળ, મંત્રોની અપૂર્વ શક્તિ દર્શાવનારો 'મંત્રશક્તિ' ત્રિષેનો નિબંધ, સાધનાવિધિ ત્રિષે ઝીણામાં ઝીણી સમજણ આપનારી વિગતો વગેરે આપેલુ છે. પૃષ્ઠ ૨૪૦, રેશમી પાકુ પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨, પોસ્ટેજ ૪ આના આવુ પુસ્તક પૂર્વે કોઈવાર ગુજરાતી ભાષામા પ્રસિદ્ધ થયુ નથી.

કર્તવ્ય-કૌમુદી

(ત્રીજી આવૃત્તિ)

સસારમા કરવા યોગ્ય કર્તવ્યોનો ઉપદેશક ગ્રંથ, જેમા સખ્યાબંધ દૃષ્ટાંતો આપી અર્થને રસિ- બનાવ્યો છે. પરતર કરતા સસ્તી કીમત માત્ર ઉપદેશનો ફેલાવો કરવાના હેતુથી રાખી છે, પાકુ સોનેરી પૂઠું, પૃષ્ઠ ૪૨૫, મૂલ્ય રૂ. ૧-૨-૦ પોસ્ટેજ ૬ આના

મળવાનુ સ્થળ,

ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ,

સારંગપુર તળીયાની પોળ, અમદાવાદ.

